

УДК 340.12

Кривонос М. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри поліцейської діяльності Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький, Україна)

e-mail: *krivonosmv@gmail.com*

ORCID iD: *<https://orcid.org/0000-0001-5252-0663>*

Фолітар А. О.,

курсантка Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кропивницький, Україна)

e-mail: *nastyafolitar@gmail.com*

ORCID iD: *<https://orcid.org/0009-0004-0285-7320>*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Анотація. Тези присвячені висвітленню основних способів захисту прав громадян та першочергових заходів, які потребують найскорішого вирішення для поліпшення ситуації з захистом прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території нашої держави. Запропоновані заходи сформовані з урахуванням необхідності дотримання засад гуманітарного права, прав людини, міжнародних стандартів та встановлення механізмів контролю та допомоги з боку міжнародних держав та організацій, що їх представляють з метою вирішення гуманітарних та правових проблем, що виникають на тимчасово окупованих територіях.

Ключові слова. Захист прав громадян, тимчасово окуповані території.

Держава Україна стикнулася з недружніми діями Російської Федерації ще у 2014 році. Тоді це мало наслідком анексію частини території України — Автономної Республіки Крим та окупацію значної частини Донецької і Луганської областей. Нова ж фаза широкомасштабного вторгнення РФ на територію суверенної, незалежної держави, яка розпочалась 24.02.2022, проявила всі загарбницькі плани та найгірші практики путінського режиму.

Не маючи спроможності перемогти на полі бою, російська держава-терорист на тимчасово окупованих українських територіях вдається до масових розстрілів, депортацій дорослих та дітей, знуцання з цивільного населення, умисного розкрадання приватної власності та цінностей. Супроводжують ці безпрецедентно злочинні прояви варварські обстріли українських міст, які не перебувають в окупації та їх критичної інфраструктури. Найменш захищеними в цій ситуації залишаються громадяни України, які з тих чи інших причин залишаються на тимчасово окупованих територіях, чекаючи їх звільнення та відбудови.

Відповідно, метою цих тез є висвітлення окремих питань захисту прав наших громадян на тимчасово окупованих територіях, а також пошук механізмів для уникнення порушень прав людини.

Основними способами захисту прав людини в Україні є: звернення до правоохоронних органів з заявами та скаргами; судовий захист на національному рівні, передбачений ст.55 Конституції України [1] та на рівні Європейського суду з прав людини; самозахист з можливістю отримання платної правничої допомоги та представництва інтересів від адвокатів для захисту своїх прав або безоплатної правової допомоги фахівцями центрів безоплатної правової допомоги тощо.

О. М. Ісаєв у своїй доповіді на тему «Реалізація та захист прав людини та громадянина» правильно зазначає про те, що «для забезпечення реалізації і захисту прав людини необхідно мати не тільки налагоджену правову систему, але й належним чином організовану роботу державних органів, посадових осіб, громадських організацій тощо, спрямовану на поновлення порушених прав, вдосконалення правової бази, механізму правової реалізації конституційних прав і свобод людини

і громадянина» [2]. При цьому кожна людина повинна мати можливість вільно обирати спосіб захисту своїх порушених прав. Це правило не в повній мірі працює на тимчасово окупованій території, де наразі не діє національна правова система, а також не функціонують правоохоронні, судові, правозахисні та інші органи, спроможні захистити права і свободи громадян. Відтак, громадяни залишаються сам на сам зі своїми проблемами, очікуючи, що держава гарантуватиме кожному можливість скористатися хоч якимись з наявних способів захисту, перебуваючи на тимчасово окупованій території.

Для поліпшення ситуації в питаннях захисту прав громадян на тимчасово окупованих територіях пропонуємо наступні першочергові заходи, які потребують найскорішого вирішення:

- відновлення можливості евакуації мирного населення в бік контрольованої українським урядом території із забезпеченням їх безпеки;
- відновлення гуманітарного доступу до контрольованих російськими військовослужбовцями територій України, що матиме наслідком запобігання загибелі частини населення через хвороби, голод та бідність;
- розблокування доступу міжнародних гуманітарних організацій на тимчасово окуповані території України для доставлення гуманітарних вантажів, які є необхідними для виживання цивільного населення;
- розблокування доступу міжнародних організацій до військовополонених та цивільних полонених, які утримуються в нелюдських умовах для забезпечення їх базовими речами (теплим одягом, ліками, їжею тощо);
- розблокування можливості громадянам України, які проживають на тимчасово окупованих територіях реалізувати свої право на свободу пересування через адміністративну межу та лінію зіткнення безпечним шляхом;
- розширення доступу до правової допомоги та правосуддя. Наразі такий доступ здійснюється виключно за допомогою електронного зв'язку. Громадяни використовують контактну інформацію для зв'язку з органами влади на їх офіційних сторінках. У переважній більшості комунікація здійснюється за допомогою листування

з органами влади через електронну пошту, що є не дуже зручним способом. Також є можливість звернення до національних судів через систему електронний суд. Потребує розширення можливостей доступу громадян до безоплатної правової допомоги, не обмежуючись лише отриманням правових консультацій дистанційно. Наразі крім можливостей звернутись до контакт-центру, зателефонувавши на стаціонарний або мобільний номер телефону з'явилась можливість комунікації з юристами центрів безоплатної правової допомоги онлайн через мобільний застосунок Telegram. Однак і цього наразі недостатньо;

- потребує розширення переліку актів (рішень та документів), виданих на тимчасово-окупованій території, які можуть вважатися дійсними і створюватимуть правові наслідки (в ситуації необхідності захисту прав громадян);
- сприяння в здійсненні своїх прав дітьми, які перебувають за кордоном (були евакуйовані) та не можуть в повній мірі реалізувати свої права, зокрема на освіту (наприклад, через відсутність необхідного технічного обладнання для доступу до дистанційного навчання), медицину, соціальну підтримку та допомогу, навіть не зважаючи на наявний законодавчий механізм забезпечення їх тимчасовим представником. Діти завжди є найбільш беззахисними в конфліктних ситуаціях, і їх права повинні бути виконані незалежно від того, на якій території вони перебувають;
- потребує розробки механізм, який допоможе громадянам, які отримали освіту на тимчасово-окупованій території, підтвердити свої знання та набуті компетентності для можливості продовження навчання або отримання працевлаштування на вільній території України;
- потребує налагодження більш тісної співпраці з міжнародними благодійними організаціями й органами державної влади в напруженні та реалізації механізмів повернення українських дітей, вивезених під час окупації території нашої держави під різними приводами до РФ та РБ [3, с. 11-29].

Запропонований перелік заходів не є вичерпним та потребує постійного розширення. Наша держава на постійній основі на всіх можливих

рівнях проводить виважену роботу та вживає всіх можливих заходів з метою забезпечення гідного життя та захисту прав громадян на тимчасово окупованих територіях. Акцент в цій діяльності робиться на дотриманні засад гуманітарного права, прав людини, міжнародних стандартів та встановленні механізмів контролю та допомоги з боку міжнародного співтовариства, які сприяють полегшенню гуманітарних та правових проблем, що виникають у таких умовах.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL:
2. Ісаєв О. М. Реалізація та захист прав людини та громадянина. URL: <https://chegromada.gov.ua/news/1573636704/>
3. Інтерв'ю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра Лубінця головному редакторові журналу «Право України» Олександру Святоцькому. Право України. 2023. № 4. С. 11–29.

Kryvonos M., Folitar A. Some issues of protection of citizens' rights in the temporarily occupied territories.

These are devoted to highlighting the main ways of protecting the rights of citizens and priority measures that require the fastest solution to improve the situation with the protection of the rights and freedoms of citizens in the temporarily occupied territory of our state. The proposed measures are formed taking into account the need to observe the principles of humanitarian law, human rights, international standards and establish mechanisms of control and assistance on the part of international states and organizations representing them in order to solve humanitarian and legal problems arising in the temporarily occupied territories.

Key words: Protection of citizens' rights, temporarily occupied territories.